

RÉGI ÚJ ÉS ÚJ RÉGI

- látogatás Rácz Barnabás nagybőgő-készítő mester műhelyében

Régebbinél régebbi nagybőgők, némelyik alig felismerhető állapotban.

Majd néhány hónap elteltével sejtelmesen csillogó antik hangszer, amely arra vár, hogy rendelbetései helyére kerüljön, gyakran több ezer kilométer távolságban. Rácz Barnabás az egyedi és igényes dolgokkal szeret foglalkozni. Saját szálaiból felújítani egy-egy törött hangszer hátlapját, apró törmelékmozaikokból, az eredeti darabkákból összerakni egy ripityúra tört bőgőnyakat.

Egy-egy munka itt hosszú hónapokon át fekszik a munkaasztalon, minden állapotában, minden munkafázisról fénykép készül és a teljes dokumentáció kíséretében kerül vissza a megrendelőhöz, aki az esetek többségében külföldön él.

Nyolc fiatal hangszerész dolgozik a nemes fával és próbálja elővarázsolni

a gyakran roncsként érkező instrumentumokból azt a "bizonyos" hangot, és a szemet gyönyörködtető látványt. Mások új hangszerek készítésével foglalkoznak, amelyek aztán szimfonikus zenekarainkból szólnak a közönséghez és hirdetik a cég szlogenjének igazát: Stück für Stück! – azaz egyik darabot illeszd gondosan a másikkhoz és apró lépésekben haladj a cél, a hibátlan hangszer felé.

- Kénytelen vagyok egy nagyon banális kérdéssel kezdeni: hogyan lesz valaki éppen bőgőkészítő?

- Ha banálisan akarok válaszolni, akkor azt mondom, hogy az élet hozta így... Ennyire azonban nem volt véletlen. Édesapám bőgős volt, tehát a hangszer közelében nőttem fel. Amikor nyugdíjba ment, hangszerésznek tanult Menich András mátyásföldi műhelyében és mind a mai napig is javít és készít bőgőket. Én sosem akartam ezzel foglalkozni, de végül a Kaesz Gyula Szakmunkásképző Iskola iratkoztam, ám ez még nem jelentett egyúttal elhivatottságot. Nehezen végeztem el az iskolát, többször fenyegetett a kirúgás veszélye. 1983-ban végeztem és 1988-tól ötéves szerződéssel Németországban kezdtem dolgozni. Érdekes, hogy egyben mindvégig biztos voltam: el fogok menni külföldre tanulni, hogy a lehető legjobb mestereket is megismerhessem.

"Vándoréveim" alatt Németország legnagyobb nagybőgőszalonjának műhelyében sikerült helyet kapnom, ahol folyamatosan 50-60 nagybőgőn dolgoztam. Nincs a világnak olyan tája, ahonnan ne érkeztek volna kollégák, akik aztán egymástól lehették el a jobbnál jobb szakmai fogásokat. Ott dőlt el, hogy bőgőkkel fogok foglalkozni.

- Azon túl, hogy a legmagasabb szintű szakmai ismereteket sikerült megszereznie Németországban, az ott eltöltött néhány év arra is jó volt, hogy a majdani piac szempontjából értékes ismeretségeket kössön – különös tekintettel arra, hogy

Magyarországon azért kevés újonnan készített és hónapokon keresztül restaurált régi hangszert lehet manapság értékesíteni?

- 1988-ban öt évre kötöttem szerződést a németországi műhellyel, de miután 1991-ben megszületett a lányom, mindenképpen haza akartam jönni. Kinti keresetemből ugyanis viszonylag jól meg tudtam volna élni, de önálló műhelyt már nem tudtam volna építeni. Főnökömmel nagyon jó kapcsolatom volt és megegyeztünk abban, hogy hazautazom, de továbbra is dolgozom neki, csak a szállításhoz nekem kell gondoskodnom. Ez nagyon jó megoldásnak bizonyult, hiszen mindig volt munkám. És ez nem csupán annyit jelentett, hogy mindig volt mit csinálnom, hanem hogy minőségi munkákat kaptam.

- Mennyi idő kellett ahhoz, hogy jól felszerelt, viszonylag nagy alapterületű, nyolc embert folyamatosan foglalkoztató saját műhelye legyen?

- Amikor hazajöttem, a panellakás erkélyét üvegeztük be és ott dolgoztam. Aztán egy önálló panellakást béreltem, majd nagyszüleimtől megörököltem ezt a 130 esztendő házat és ezt fogom építtetni, fejleszteni a továbbiakban is. 1994-ben vettem át; addig itt volt pékség, volt vendéglő, volt minden. Idős emberek sétáltak erre és nosztalgizáltak: itt volt a helyi sakkkör, ide jártunk sörözni, amott volt a söntés – most pedig nagybőgőket készítenek itt.

- A lakása is itt van?

- Most bérelek egy házat, ahol lakunk

és tavasszal kezdek majd építkezni. Nagyon örülök mindannak, amit elértem és annak különösen, hogy az itt dolgozó nyolc munkatársam mind az én tanítványom volt valamikor.

- Mestervizgázott már?

- Négy évvel ezelőtt, amikor a kisfiam is megszületett.

- Van-e olyan fórum, ahol elmondhatja mindazt, amit külföldi útjai és munkája során megtapasztalt?

- Debrecenben tanít Saru Károly tanár úr, aki minden évben rendez egy fórumot nagybőgőseknek. Arra engem rendszeresen meghív: rendezhetek egy kiállítást, játszanak valamelyik hangszeremen és minden évben tartok egy előadást, amelynek a témája a nagybőgőhöz kapcsolódik. Ez számomra nagyon megtisztelő, mert ez mégiscsak egy főiskola és a főiskolások megtisztelő figyelemmel kísérik ezeket az előadásokat. Igyekszem érdekes dolgokról beszélni: restaurálásról, készítésről – olyasmiről, ami engem is érdekel, ami éppen foglalkoztat.

- Milyen hagyományai vannak speciálisan a nagybőgő-készítésnek Magyarországon?

- Itt mindig nagyon jó hangszerész mesterek dolgoztak, de a jó bőgőkészítők azért inkább Bécsből érkeztek. Le is nézték ezt a szakmát, a hegedőkészítők ma is mondogatják, hogy mi csak asztalosok vagyunk. Tény, hogy régebben készítettek asztalosok nagybőgőket és be is írták a hangszerbe: készítette X.Y. hangszerész-asztalos. Viszont az is tény,

hogyan sok olyan vonós hangszerész dolgozik, aki még nem is látott felbontott nagybőgőt.

Készültek azért itt is "profik" bőgők, de már az itt beszerezhető faanyag minősége sem tette lehetővé, hogy az elkészült hangszer kiállja a próbát olasz, osztrák, cseh versenytársaival. Az utolsó bőgőkészítő család a Bittermann család volt, akik Kispeszten dolgoztak, de mire én a szakmába kerültem, már a legfiatalabb Bittermann mester is abbahagyta a munkát.

– Mennyire speciális az az anyag, ami a bőgőkészítéshez szükséges, összehasonlítva például a hegedűkkel, amiről elég sok tudományos (és sajnos féltudományos) értekezést lehet olvasni mostanában?

– Elsődleges specialitása, hogy a nagybőgőhöz – a tetőhöz és a hátlaphoz – való faanyagnak 90 cm átmérőjűnek kell lenni. Ilyen Magyarországon egyáltalán nem létezik. Van a Kárpátokban és az Alpokban – én Ausztriából szoktam hozatni. Más szempontból ugyanazok az elvárások, mint a többi vonós hangszer esetében. Ami talán kevésbé közismert, hogy rengeteg olasz hangszerkészítő használta annak idején a nyárfát – ezt általában értéktelenebb faanyagként tartják számon. Ennek ellenére vagyont érő hangszeresek sokaságát láttam, amihez nyárfát használtak. Gasparo de Saló nyárfából épített csellókat és majdnem mind a negyven nagybőgőjét. A nyárfa nem annyira törekeny, mint a jávor és hangban is jobbat "produkál". A tetőt fenyőből, a hátlapot és kávé nyárból, a csigát jávorból készítem, mert a húrok húzásának tényleg csak az tud ellenállni. Külföldön már régóta elfogadott a nyárfa használata és lassan nálunk is az lesz, hiszen én magam eladtam már itthon több ilyen hangszert. És ha valaki még nem hiszi el, hogy ez nem értékesítő tényező, annak tudok képeket mutatni több száz éves, nyárból készült bőgőkről, amelyek teljesen épek, még csak el sem repedtek. A németek kezdték hozzászoktatni ehhez a 20. századot, számos előnyét bizonyítva, amelyek között előkelő helyen szerepel, hogy nem kell évekig várni, míg egy hangszer igazán megszólal, hiszen a nyárból készült bőgők rögtön és szépen szólnak és még tartósak is. A többi nyersanyag ugyanaz, mint a hegedűnél (a fogólap például ében), csak minden sokkal nagyobb. Ezek a hangszeresek sokkal sérülékenyebbek, mert amíg egy bőgő egy hegedű hosszának három-négyszerese, addig nem lehet ennyivel vastagabb is, mert akkor nem szólalna meg. Ezért van az, hogy egy bőgő sokkal rövidebb ideig szolgál hangszerként, mint egy hegedű és szállításkor is sokkal jobban kell rá

vigyázni. Egy 200 éves bőgő már nagyon öregnek számít.

Egyébként sem vagyok híve annak, hogy nyersanyagtól vagy bármilyen materiális tényezőtől várjanak csodát a hangszerkészítők. Láttam kincset érő Guarneri és Testore hangszereket londoni aukciókon a legsilányabb fából készítve – látszott, hogy azt használta, ami éppen kéznél volt. Nem az alapanyag, hanem inkább a készítő személye és az őt körülvevő körülmények határozhatják meg, hogy milyen lesz egy hangszer. Jó, ha egy hangszeren messziről látszik a kézi készítés. Aki geometriailag pontos, szép hangszert akar, az menjen Németországba vagy rendelje meg egy gyárban. Egy olasz vagy francia hangszer sosem olyan pontos és szimmetrikus, de legalább olyan jól szól.

– Milyen idős a legöregebb bőgő, amellyel találkozott?

– Az egy Johann Georg Trier bőgő; szerencsére az én tulajdonom és 272 éves. Trier volt a leghíresebb bécsi bőgőkészítő.

– Milyen állapotban van a hangszer?

– Roncs állapotban van, bő féléves munka lesz a restaurálása.

– Meg akarja tartani vagy el akarja adni?

– Meg szeretném tartani, hiszen azonnal beleszerettem, amikor egy Bécsben tanuló amerikai fiú elhozta hozzám, hogy csináljam meg. Rögtön azon kezdtem el gondolkodni, hogyan tudnám megszerezni. Hosszas tárgyalások után találtuk azt a megoldást, hogy lemásolom neki a bőgőt, ugyanolyan lakkal, öregítéssel, és ebbe végül belemert. Nem tudom, hogy mi lesz a pontos sorsa, mert egyáltalán nem biztos, hogy lehet majd játszani is rajta, annyira beteg, annyira roncs állapotban van. Arra azonban emlékszem, hogy a bécsi hangszerműzeumban nem láttam ilyen öreg bőgőt.

– Hogyan jutott el Önhöz ezzel a hangszerrel az amerikai fiú?

– Voltam Bécsben egy hangszerkiállításon, ahol szétszórtam a prospektusaimat. Két hét múlva csengett a telefon és hívott ez a fiú, aki előtte már az összes bécsi hangszerkészítőt végigjárta és senki sem vállalta ezt a roncsot. Én pedig látatlanban azt mondtam neki, hogy mutassa meg, hátha lehet csinálni vele valamit.

– A kiegészítőket honnan szerzi be? Hol készülnek ezek a gyönyörű kulcsok?

– Ezt kimondottan nekem készíti egy idős úriember (nem bácsi, hanem igazi úriember). Én tervezem és ő csak nekem, kézzel készíti. Szeretném ezzel is egyedivé tenni a hangszeremet.

– A húrokat is ilyen módon csináltatja?

– A húrokat és az egyéb kiegészítőket én is, mint mindenki más, Németországból szerzem. Vannak Magyarországon is kellékek, jóval olcsóbban, de azokat Romániából hozzák és semmi pénzért nem tenném rá ezekre a hangszerekre. Kár, hogy nálunk nincs olyan hálózat, mint a nyugat-európai országokban, ahol legalább három-négy üzlethálózat foglalkozik csak azzal, hogy szerszámokat és egyéb hangszerészeti kellékeket forgalmaz. Nekünk ki kell menni, meg kell venni.

– Sok kereskedővel áll kapcsolatban?

– Kereskedőkkel is, de inkább hangszerkészítőkkel. Az enyémhez hasonló műhely, hasonló jellegű és kaliberű munkával kettő-három van egész Európában. Nagyon büszke vagyok arra, hogy aki engem keres fel, nem azért jön, mert én olcsóbb vagyok a többinél, hanem mert jónak tartják a munkámat. Kaptam egyszer négy bőgőt repülőn, konténerben New Yorkból. Az a négy hangszer másfél évre való munkával látott el minket.

– Új hangszereket kik szoktak rendelni?

– Elsősorban szimfonikus zenekarok, ezek valóban rendelt hangszerek. Szoktunk néha "csak úgy" is készíteni, de ezek is elkelnek előbb-utóbb.

– Mennyire drágák ezek a hangszerek?

– Minden kategóriában fele annak, mintha kintől hoznának be egy hasonló, szintén kézzel dolgozó francia vagy olasz műhelyből. Ezeket az árakat magyar muzsikusok nem tudják megfizetni. Egyes üzletemberek és forgalmazók egyébként meg tudják találni azokat a helyeket, ahol fizetőképessé kereslet van portékáikra.

– Milyen a kapcsolata a felsőoktatási intézményekkel?

– A főiskolákkal nagyon jó, hozzám hozzák a hangszereket, szakmai kontaktusban vagyunk. Szentirmai Antal tanár úr, a budapesti tanárképző professzora rendelte nálam az első hangszert és azóta is folyamatosan teszteli újonnan elkészült nagybőgőimet.

Két olyan fontos intézmény van, amely-lyel még nem sikerült jó kapcsolatot kialakítanom, ez az Opera és a Zeneakadémia. Lehet, hogy az a hírem, drága vagyok. Pedig nem dolgozom drágán – Magyarországon magyarországi árakkal dolgozom. Örültem, amikor teljesen kívülállóként tudtam sikerrel megpályázni főiskolai munkákat – azok, akik döntöttek, a munka – és az árajánlatot egyaránt figyelembe vették.

Meg kell mondanom, nem lennék akkor sem boldog, ha félóránként nyílna az ajtó és belépne valaki valami javítani valóval. Nem maradna ugyanis időm a komoly, igényes munkákra. Nem is baj, hogy a műhely Gödöllőn van, ide nem szaladgálnak csak úgy ki a muzsikások. Nem nyitottam boltot sem.

– *Merre szokott járni a nagyvilágban?*

– Angliába, különböző aukciókra, Németországba és ami jelentős volt, az 1994-es franciaországi bőgős világtalálkozó, Avignonban. Ott állítottam ki első saját hangszeremet és ott jöttem rá valójában,

mit és hogyan kell csinálni. Láttam az évszázada működő neves német cégek képviselőit megjelenni a standon, üldögni, beszélgetni és minden reklám nélkül eladni egy hét alatt négy nagybőgőt. Akkor jöttem rá, hogy műhelyrendszer kell kialakítani. Ha valaki nálam tanul, dolgozik majd saját műhelyt alapít, azt nem akadályozni kell, hanem segíteni. Nekem szerencsére mindig van annyi munkám, hogy a tanítványaimnak is jut belőle. Nem felejtettem el, hogy nekem is jól jött kezdetben a főnököm által biztosított munka. Hosszú évtizedeken keresztül stabilan létező, folyamatosan fejlődő és a piaci életben is intenzíven résztvevő cégeket csak így lehet kialakítani.

– *Vonókat nem készít?*

– Az egy külön szakma. Magyarországon egy debreceni muzsikás foglalkozik bőgővonók készítésével és nagyon jól csinálja. Én nem szeretem a vonókat, csak a csellókat és bőgőket.

– *Csellót is készít?*

– Évente néhány darabot.

– *Restaurál is?*

– *Ritkán és keveset.*

– *Régi hangszereket, gambát és barytont például nem készít?*

– *Volt itt egy másik üzletem, ahol foglalkoztam ilyesmivel, de nagyon időigényes volt és elvette az időt, az energiát ettől a munkától. Ott egyébként is szériában kellett dolgozni, amit én nem szeretek.*

– *Milyen elismerést kapott a munkájáért eddig azon kívül, hogy megvették a hangszereit?*

– Ebben az évben megpályáztam és meg is nyertem a "Tíz kiemelkedő fiatal Magyarországon" című amerikai alapítású, a világ hetven országában működő kitüntetés üzleti kategóriáját azért a teljesítményért, hogy 1991-től nyolc év alatt honnan hová fejlesztettem a műhelyemet. Ez – minden hiedelemmel ellentétben – nem pénzzel járó kitüntetés, hanem egy kormányzati elismerés, aminek nagy sajtóvisszhangja van és az embert nagyon ismertté teheti. *Tóth Anna*

Magyar Guarneri kópia Ruggiero Ricci kezében Budapesten

- beszélgetés Holló Bence hegedűkészítővel -

Váratlan meglepetéssel végződött egy fiatal magyar hangszerész bemutatkozása

Ruggiero Ricci öltözőjében. A Guarneri kópiával a Mester elé álló

Holló Bence munkáját nemcsak elismerő szavakkal illette a világhírű hegedűművész, de ahhoz is ragaszkodott, hogy este azzal a hangszerrel álljon a közönség elé.

– *Volt-e valamilyen különleges képzettsége ahhoz képest, ahogy Magyarországon valaki hangszerészetet tanul?*

– Magyarországon először Temesvári Péter, majd Sáránszky Pál mester vezettek be a hegedűkészítés rejtelmeibe és ahogy szinte mindenki a fiatalok közül én is ezen a vonalon kapcsolódtam be a szakmába. Az iskolát kitűnő eredménnyel, a Magyar Hangszerész Szövetség dícsérő oklevelével végeztem, majd a Művelődési és Közoktatási Minisztérium ösztöndíjasaként jutottam ki Cremonába, ahol több olasz műhelyben dolgoztam két éven keresztül. Közben megszereztem a cremonai hegedűkészítő iskola diplomáját is.

– *Kevesen tudnak róla, hogy a Solti György emlékkoncerten Ruggiero Ricci, a világ egyik legismertebb hegedűművésze egy Ön által készített hangszeren játszott. Gondolom, ez komoly szakmai elismerést*

jelenthet Önnek.

– Ez így van. Hiszen egy ilyen nagy hegedűművész rengeteg hangszert látott már a pályafutása során, és ma is a legjobb hangszerek között válogathat. Külön emeli az elismerés súlyát, hogy olasz muzsikusról van szó, akinek hazájában már nem is egyszerű hangszerek, hanem hangszerek és készítőik köré szövődött legendák születtek az elmúlt századokban..

– *Biztosan sokakat érdekel, hogyan volt ez lehetséges. Hogy és hol találkozott a mesterrel?*

– A reggeli főpróba után kerestem meg. Szerettem volna hallani a véleményét erről a hangszeremről. A mester nagyon készséges volt. Miután kipróbálta a hegedűt, sokat és hosszasan beszélgettünk hangszerekről, technikai részletekről, arról, hogy valójában mi az, amit egy hegedűnek tudnia kell. A hegedűkészítés-

ben tanúsított lenyűgöző szakmai jártassága bevallom, meglepett.

– *Ha jól tudom, ezután lepődött meg csak igazán.*

– Valóban. Ugyanis közölte, hogy az én hegedűmet jobbnak találja, mint az ő sajátját, úgyhogy, ha nincs ellenemre, inkább ezen játszana az esti koncerten. Mindezt olyan egyszerű természetességgel, mintha azt kérdezte volna, hogy egy, vagy két cukorral iszom a kávé.

Mivel erre egyáltalán nem számítottam, először is leesett az állam, aztán gyorsan összeszedtem magam, és halkán kicsit megilletődve rebegettem, hogy "természetesen". Erre ő intett, összecsomagolt, és elment. Természetesen magával vitte a hegedűmet is.

– *Mégiscsak nagy dolog ez. Gondolom, sok kollégája irigykedik most Önére. De sem a koncert előtt, sem utána nem*